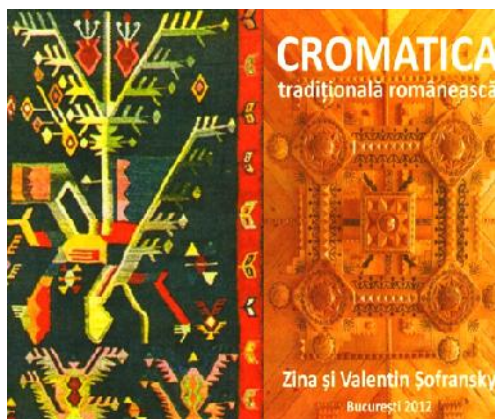

C R I NOI

**RECENZIE ASUPRA MONOGRAFIEI
„CROMATICA TRADI IONAL ROMÂNEASC ”.
Autori: Zina ofransky, Valentin ofransky. Bucure ti,
Editura *Etnologic* , 2012.**

Volumul a fost efectuat sub auspiciul Institutului Patrimoniului Cultural i al
Institutului de Chimie al Academiei de tiin e a Moldovei

Ca indiciu al recenziei poate fi utilizat urm torul text din lucrare: „monografia pune în discu ie o problem important a artei uzuale despre cromatica tradi ional româneasc ce reu e te s se metamorfozeze datorit perioadelor istorice. Având la baz o analiz profund a problemei disecate de speciali ti consacra i în utilizarea metodelor fizice i chimice sofisticate, lucrarea cuprinde un spectru larg de no iuni esen iale de spectroscopie optic , unde electromagnetice, raze solare, lumin , culoare, v z, structura ochiului omenesc, bioluminesc ”.

Pe scurt o analiz a operei prezentate. Lucrarea prezint o cercetare interdisciplinar . Pe tot parcursul textului se fac trimiteri cu argument ri la speciali ti din diferite domenii: tiin e sociale (istorie, etnologie, arheologie, folclor, lingvistic etc.), tiin e reale (matematic , fizic , chimie, biologie, mineralogie etc.) din diverse ri (R. Moldova, România, Rusia, Fran a, Germania etc.).

În introducerea autorii ne informeaz c problema nominalizat în titlu a fost elaborarea unui volum „în care s fie indicate sursele, compozi ia, structura, propriet ile tinctoriale, rolul mordan ilor i al fixatorilor, având în vedere cercetarea în dinamic i evolu ia cromaticii tradi ionale din întregul areal carpato-danubiano-pontic. În capitolul VI a fost introdus în circuitul etnografic no iunea de „culori f r coloran i”.

În Capitolul I au fost scoase în eviden începuturile artei din timpuri preistorice (pe teri, mun i, s p turi) continuate pân în zilele noastre. Apogeul dezvolt rii artei decorative na ionale a fost atins în sec. XVIII-XIX, mai ales în ceea ce prive te cromatica tradi ional (vopsele de origine vegetal , animal , mineral ; boiangerii etc.).

Cu succes sunt reflectate unele probleme importante, cum ar fi:

a) Periodizarea istoric (minerale, plante, animale) de la lumea preistoric pân la epoca nou , fiind ilustrate cu plan e speciale;

b) Noiuni despre natura luminii i culorii, unde sunt expuse datele tiin ifice despre natura luminii „radia ii electromagnetice emise de corpuri luminescente, care impresioneaz ochiul omenesc, efectul acestor radia ii”;

c) Descrierea sistemii optice a ochiului, senza ia luminii i culorile spectrului solar;

d) Elemente din teoria culorii, inclusiv legile culorii.

Bazându-se pe Sistemul periodic al elementelor, a fost efectuat o analiz complex a elementelor chimice: metale, nemetale, oxizi, baze, acizi, s ruri bazice, acide i neutre i pe baza acestei clasific ri au fost repartizate sursele minerale tinctoriale (aur, argint, cupru, pietre pre ioase, ocuri, zinc, cromati de fier, cadmiu, zinc, plumb, care toate împreun alc tuiesc clasa mineralelor cromofore, iar amestecul lor alc tuie te sumedenia de minereuri, ce le g sim în mun ii Carpa i, cât i în câmpiile din Banat, Transilvania, Oltenia, Moldova, Bucovina, Muntenia.

Autorii au demonstrat c utilizarea pigmen ilor i mordan ilor minerali în vopsitorie, pictur , zugr vire, în întreg spa iul etnografic este demn de a alc tui înc un tezaur tradi ional al artei populare române ti, inclusiv i din Republica Moldova. Un aport semnificativ îl constituie utilizarea multor minerale naturale în cosmetic , farmaceutic , în ob inerea ceramicii i sticlei colorate.

Compartimentul „Abord ri interdisciplinare pentru caracterizarea cromaticii pieselor etnografice” este dedicat metodelor matematice, fizice, chimice i biologice, care au pus o baz temeinic la interpretarea i caracterizarea culorilor (bineîn eles, a culorilor curcubeului, adic acelor culori care pot da ochiului senza ia cromatic).

Capitolul II *Denumirile populare ale culorilor i nuan elor* cuprinde un num r impun tor de variante ale denumirilor culorilor i nuan elor, cu o analiz riguroas a diverselor moduri de denumiri, inclusiv provenien a acestor variante din alte limbi (latin , greac , francez , bulgar , turc , slav etc.), însote de reprezent ri grafice.

Capitolul III *Surse i coloran i vegetali în vopsitoria tradi ional* este destinat unei analize meticuloase a provenien ei, ob inerii i utiliz rii coloran ilor vegetali atât

în întregul spectru de moduri de vopsire a pieselor etnografie (fie ele i de origine arheologic), cât i utilizarea coloran ilor respectivi în vopsitorie, medicina uman sau veterinar , alimenta ie, pu in mai redus în zootehnie.

Mordanii i fixatorii minerali (uneori i de alt natur) l rgesc spectrul culorilor i nuan elor surselor tinctoriale, contribuind la o stabilitate mai trainic i mai clar a pieselor vopsite.

Capitolul dat men ine i multe informa ii despre t b citul i vopsitul pieilor i bl nurilor, informa ii binevenite, mai ales pentru arealul carpato-danubiano-pontic. O mândrie na ional este i vopsitul (pictatul) ou lor-de-Pa ti.

Partea II-a a Capitolului III este destinat culorii i desenului natural al diferitor specii de lemn, care poate fi folosit atât în stare natural (mobil , piese de decor etc.), cât i surs de extrac ie a unor coloran i specifici autohtoni (nuc, dud), cât i exotici (b can, santal). Arta lemnului, dup cum se tie, este înc un pilon de valoare al artei tradi ionale.

Capitolul IV *Coloran i i aditivi din regnul animal* cuprinde esen ele tinctoriale provenite din regnul animal (fluturi, insecte,, animale domestice i s lbatice, pe ti, molu te etc.). Dup cum relateaz autorii – ace ti coloran i au un areal mai redus de utilizare, de i sunt pe larg cunoscu i i utiliza i (Mexica, America de sud – Peru, Asia (China, India), Africa (Egipt), cât i în multe ri din Europa (Spania, Fran a, Rusia, Basarabia .a.), este vorba de *co enil* .

Alt colorant pre ios – *purpura antic* – de asemeni tiut în multe ri.

Un compartiment bine venit în capitol îl ocup *legenda penelor colorate*, în care este redat o analiz global a utiliz rii penelor colorate (armata, îmbr c mintea etc.), cât i a reminiscen elor acestei arte în via a oamenilor i din rile Române.

Capitolul V *Pigmen i minerali în arta decorativ* este axat pe provenien a metalelor, pietrelor pre ioase, oxizilor, s rurilor, mineralelor .a., cât i a unor compu i coordinativi (peruzea, turcoaz, granat etc.).

În baza sintezei profunde teoretico- tiin ific în mai multe domenii de cercetare sunt descrise: periodizarea geografic a P mântului, inclusiv cu formarea mineralelor, apari ia i dezvoltarea plantelor i animalelor, cât i descifrarea structurii ochiului uman, a v zului, natura luminii i culorilor, înglobate în spectrul vizibil al ochiului uman (curcubeul); sursele naturale i utilizarea coloran ilor vegetali i animalii, inclusiv i a pigmen ilor minerali; descifrarea importan ei mordan ilor în ob inerea culorilor rezistente la factorii nefavorabili.

Un punct forte îl alc tuie te compartimentul colorantului *Co enila*, care de fapt prezint doi coloran i – *Carmin* i *Cârmâz*, care erau cunoscu i pe vremuri nu numai în Mexic, dar i în America, Africa, Asia i Europa, chiar i în Rusia, România, Fran a pân i în Basarabia. Prezint o men iune important c astfel de surs de colorant era cunoscut i în România – Bucovina. Un efort semnificativ a fost utilizat la alc tuirea formulelor chimice i denumirilor tiin ifice a tuturor coloran ilor, inclusiv i a celor minerali.

Capitolul VI *Nanotehnologia – culoare f r coloran i* este neobi nit pentru cromatică tradi ional (coloran i vegetali, animalii i minerali), îns acelea i culori ale spectrului solar pot fi ob inute prin interac iunea undelor electromagnetice cu obstacole (g uri, ridic turi, re ele etc.) cu nanodimensiuni $10^{(-9)}$ m., care schimb energia razelor

solare. Aceast tehnologie este costisitoare, îns viitorul, probabil, va fi pe m sur (es turi, îmbr c minte etc.).

Aici autorii au introdus în circuitul etnografic no iunea de „culori f r coloran i”.

Introducerea no iunii „Culorilor f r coloran i” în circuitul etnografic, inclusiv prezicerea unui num r important de astfel de „surse” naturale va stârni discu ii pentru a clarifica veridicitatea acestui capitol i concluziile corespunz toare.

Un interes deosebit îl merit compartimentul lucr rii în care autorii au avut îndr zneala de a prezice aceste propriet i tinctoriale multor plante, animale (fluturi, gândaci, reptile, pe ti etc.), chiar i minerale (aur fin divizat).

În „Concluzii” autorii men ioneaz c monografia „Cromatica tradi ional româneasc ” se bazeaz pe o serie prealabil de publica ii (5 monografii), un num r semnificativ de articole i de prezent ri i discu ii la numeroase foruri na ionale i interna ionale.

Cit m o concluzie a autorilor: „Lucrarea are aspect multilateral, pluridisciplinar, integrând cuno tin e istorice, geografice, botanice, zoologice, lingvistice, folclorice, arheologice etc., cât i no iuni din tiin ele exacte: matematic , fizic , chimie, mineralogie. Aceasta a permis de a efectua un studiu etnologic aprofundat i de a elabora unele no iuni i dependen e matematice pentru a caracteriza propriet ile diferitor piese etnografice (covoare, tergare, piese de decor, costume populare etc.). De asemenea au fost aliniat e metodele fizice, chimice, mineralogice de analiz i de identificare a materialelor etnografice i arheologice, legate de cromatic ”.

F când cuno tin cu aceast monografie de unicat, am avut senza ia c am sesizat ceva nou în viziunea multor ramuri ale crea iei populare mondiale, inclusiv faptul ca autorii Dna Zina ofranksy i Dnul Valentin ofranksy au introdus ceva nou în viziunea multor compartimente ale tiin ei i nu numai în tiin a etnografic .

Lucrarea este scris în limba român literar , cursiv , u or se cite te. Con ine 70 plan e-culori, fotografii, grafice etc. inclusiv i o hart computerizat a plantelor tinctoriale din Republica Moldova.

Este de relevant, c astfel de lucrare enciclopedic complex i interdisciplinar prin spectrul aspectelor abordate i interpretare de dr. hab. Zina ofranksz i dr. Valentin ofranksy deschide noi perspective de cercetare i va deveni un suport considerabil la cunoa terea artei cromatice române ti de tineretul studios, de me teri populari etc.

Profesor cercet tor, dr. habilitat în biologie,

Elena Zubcov